

Ústav východoevropských studií FF UK

Posudek oponenta magisterské práce¹

Jméno a příjmení autora práce	Jakub Múčka
Studijní obor	Ústav východoevropských studií
Název práce	Filosofie naděje N.A. Berďajeva
Oponent práce	Prof. Ivana Noble, PhD.

Povinné hodnocení²

	1	2	3	4	5
Struktura práce		<u>x</u>			
Formální podoba práce	<u>x</u>				
Stylová a jazyková úroveň	<u>x</u>				
Výběr literatury	<u>x</u>				
Teoretické zpracování tématu		<u>x</u>			
Vlastní přínos práce, osobní zaujetí tématem	<u>x</u>				
Kreativita, původnost zpracování	<u>x</u>				
Splnění zadání práce		<u>x</u>			
Přínos práce pro daný obor	<u>x</u>				

¹ Nehodící se škrtněte

² Do příslušné kolonky zaneste křížek. 1 = nejlepší hodnocení, 5 = nejhorší hodnocení

Dodatečné poznámky a připomínky

Magisterská práce Jakuba Múčky splňuje všechny formální náležitosti. Má 56 stran, poznámkový aparát hojně využívající zejména primárních pramenů, bibliografii o 38 položkách, která zahrnuje českou, ruskou a anglickou literaturu.

Práce je rozdělena do šesti částí. V krátkém úvodu se autor zamýšlí nad tím, co v současné době vykročení křesťanství z privátní do veřejné sféry znamená a může znamenat a práci otevírá tvrzením, že postřehy Nikolaje Berďajeva z meziválečné doby mohou být pro dnešní debatu užitečné. Přejímá Berďajevovu kritiku „asketického křesťanství“ a „křesťanského státu“ a zaslubuje, že její analýzu uvede do rozhovoru s teologií naděje Jürgena Moltmanna a politickou teologií J.B. Metzera.

Druhá kapitola se věnuje Berďajevovu pojetí světa, dějin, rozporu mezi „říší císaře“ a „říší ducha“ a klade si otázku po možnostech naděje. Autor Berďajevovu koncepci staví do širšího historického a kulturního kontextu předrevolučního Ruska, ukazuje, v čem a proč Berďajeva ovlivnil německý idealismus, zejména Kant, a v jakém smyslu jeho pozitivní vztah k hmotě a k světu koresponduje s bolestmi, ponížením a slabostí, které lidé ve světě prožívají. Zároveň, s odkazem na Moltmanna, načrtává koncepci ukřižovaného Boha, který stojí na straně poražených a ne na straně vítězů a ukazuje, proč tato koncepce, která bere vážně důvody moderního ateismu, je pro Berďajeva ústřední.

Třetí kapitola zkoumá možnosti naděje ve větším detailu. Začíná kantovskou otázkou: „V co mohu doufat?, ale z oblasti filosofie náboženství, která, podle Kanta, má na tuto otázku dávat odpověď, se přesune do oblasti teologie. Obdobně jako Berďajev, autor tento přesun nekomentuje, a obdobně jako u Berďajeva je zde výrazně znát chybějící teologická odbornost. Překvapivé je již členění kapitoly. Začíná „novým stvořením“, pak jde ke konci dějin, a pak mluví o Božím království jako vzkříšení z mrtvých. Teologicky by dávala větší smysl posloupnost: konec dějin, vzkříšení, nové stvoření, a to i tehdy, když budeme pracovat s prezentní eschatologií, která je Berďajevovi vlastní, a budeme vnímat všechny tyto tři zdroje naděje jako přicházející do našeho času. Ale autor může mít pro toto členění své vlastní zdůvodnění, které může v rámci obhajoby vysvětlit. V této kapitole najdeme místy paralely, místy srovnání s Moltmannem, Metzera a Blochem.

Čtvrtá kapitola vychází z pojetí boholidství, které Berďajev přejímá od Solovjova, a zaměřuje se na spolupráci mezi Bohem a člověkem. Autor inteligentním způsobem analyzuje a interpretuje Berďajevovy texty, ale opět se pouští do komplexní teologické debaty o synergii mezi Bohem a člověkem, milosti, svobodě a tvořivosti. Kapitola je dobře založena v primárních textech, autor je dobře a zajímavě interpretuje, ale ještě by kapitole prospělo terminologické

pročištění. Již název kapitoly ale ubíhá pouze k jednomu z pólů Berďajevem zastávané synergie. Člověk tvořitel, jak by řekli již kappadočtí otcové (kteří patřili do Berďajevova pravoslavného horizontu), je Božím partnerem ve světě, který je stvořen antropocentricky. V tomto smyslu Bůh potřebuje, aby člověk své poslání ve světě naplňoval, ale není to tak, že by Bůh člověka potřeboval proto, že by bez člověka nemohl být Bohem, nebo že by stvořil člověka a svět z nutnosti. Ani jednou z těchto v křesťanství odmítaných cest Berďajev nejde. Text kapitoly kolísá mezi zdůrazněním opomenutého nebo podceňovaného lidského přínosu a zachováním synergie.

Pátá kapitola se vrací k eschatologii. Její název, „Boží království se realizuje v dějinách“, v Berďajevově době často opomíjený prezentní aspekt eschatologie. Ale opět je zahrnut pouze jeden pól. Berďajevova a autorova správná kritika mechanisticky pochopené věčnosti a jinovětství přece nevyčerpává napětí, které najdeme již v evangeliích. Boží království je tady, mezi Vámi – a zároveň je třeba prosit o jeho příchod a zároveň je to skutečnost z konce časů. Berďajev zná toto napětí. Antinomické myšlení, typické pro Florenského a Bulgakova, mu není cizí. Autor nachází v analýze Berďajevových děl oba póly napětí, byť kapitola místy kolísá mezi zachováním eschatologického napětí a přikloněním se pouze k jednomu jeho pólu, tomu opomíjenějšímu. Autor zde pěkně pracuje s analýzou času a dějin u Berďajeva. Nabízelo by se srovnání s velmi detailní analýzou různých typů časů v Moltmannově knize *Bůh ve stvoření*, která by rozhovor ještě prohloubila, ale toto téma by se dalo spíše rozvinout již na rovině disertačního projektu.

Závěrečné hodnocení práce je poměrně krátké. Autor se vrací k současným snahám překonat individualistické introspektivní křesťanství na jedné straně, na straně druhé ideologie pracující s „křesťanským“ státem. Být krátce, přesto přesvědčivě ukazuje, v čem může být Berďajevova filosofie naděje přínosná v této debatě. Závěr by si zasloužil rovněž kritiku Berďajeva a jeho konceptů, včetně „asketického křesťanství“, které samozřejmě může znamenat také snahu o zbavení se egoismu a lhostejnosti vůči potřebným, úsilí o hledání a zastávání se pravdy a spravedlnosti, spolupráci člověka s Bohem na tom, aby bylo ve světě možné najít stopy Boží dobroty a lásky, aby svět byl zahrnut na cestě k deifikaci. Autor si je místy vědom skutečnosti, že i u Berďajeva najdeme pozitivní pochopení askeze, které nevede k individualismu a jinovětství. Toto vědomí by bylo dobré systematictěji do práce integrovat.

Práce jako celek se obtížně hodnotí. Její téma a nasměrování svou náročností spíše odpovídá disertační než magisterské práci. Velmi pozitivně hodnotím svědomitou práci autora s Berďajevovými texty v ruštině i v překladech. Dále, autor krátce ale velmi pěkně vystihuje současnou problematiku – privatizovaná zbožnost na jedné straně – na druhé straně nové pokusy o transpozici „říše císaře“ do křesťanství. Ve vztahu k této problematice přesvědčivě

ukazuje, proč je Berďajevova filosofie naděje i dnes aktuální. Z těchto důvodů si práce rozhodně zaslouží, aby byla přijata k obhajobě a klasifikována velkoryse.

Zároveň mám ale k práci řadu kritických výhrad, které jsem se snažila formulovat v krátkém komentáři k jednotlivým kapitolám. Velká část práce se soustředí na teologická témata a je opravdu velmi znát, že autorovi chybí teologická odbornost. Pokud se autor bude chtít tématu věnovat dále v disertační práci, bude třeba tuto odbornost doplnit. Biblické, patristické, liturgické, moderní teologické (východní i západní) zázemí, na němž Berďajev staví, zůstane bez této odbornosti do značné míry němé. Kromě toho by práci by prospěla větší terminologická zřetelnost – odkud konkrétně jsou vzaty technické termíny, např. „asketické křesťanství“ nebo „meta-dějiny“? Jedná se o citace nebo parafráze – to z textu není jasné. Stejně jako není jasné, zda Berďajev výklady shrnuté pod tyto termíny používá ve svých textech konsistentně. Interpretace Moltmanna a Metzje je zlomkovitá. Vyžadovat jejich detailnější znalost a teologické pochopení, by ovšem bylo nad rámec magisterského studia v daném oboru. Práci by ale pomohlo, kdyby autor nesliboval, že bude Berďajevův přínos analyzovat „v kontextu Moltmannovy a Metzovy teologie“ (9), ale pouze občasně v textu a v poznámkách nechal případná drobná srovnání, jako to činí u ostatních autorů.

Přes kritické poznámky magisterskou práci Jakuba Múčky doporučuji k obhajobě a – podle kvality obhajoby – doporučuji hodnocení prvním nebo druhým nejlepším stupněm.

Otázky k obhajobě

Pokud, tak jak Berďajev metodologicky řeší integraci filosofických a teologických témat?

Kde se v Berďajevově filosofii naděje projevují pravoslavné teologické vlivy?

Kde je Berďajevova interpretace naděje problematická? Jak se projevuje její dobová a kulturní podmíněnost? Co je do dnešní doby přenositelné a co ne?

Jednoslovné hodnocení práce: výborná/velmi dobrá

Podpis oponenta práce

Pracoviště oponenta: ETF UK, Ekumenický institut